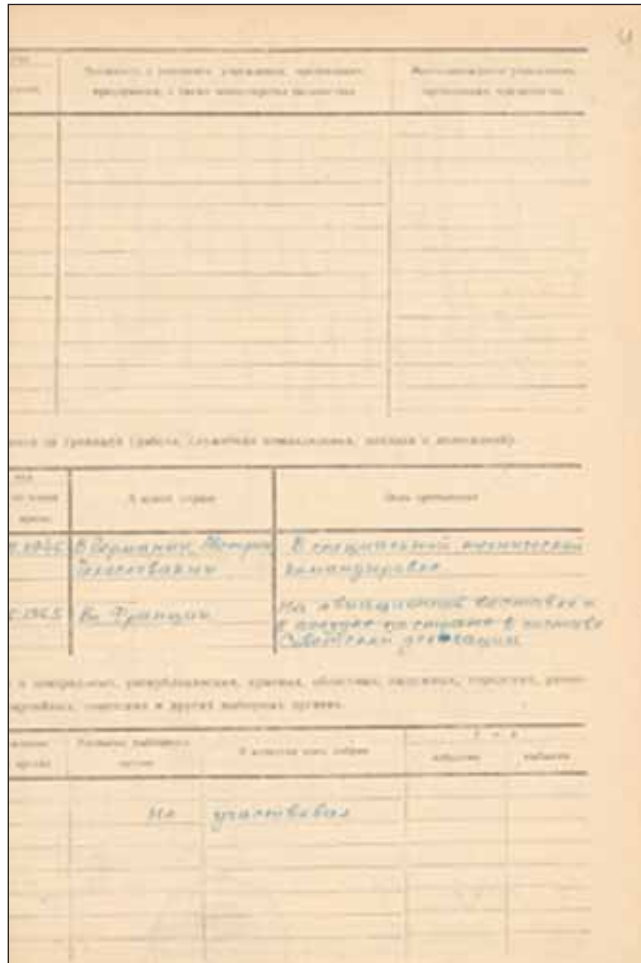

Василь Будник — патріарх вітчизняного ракетобудування

Є люди, чиї імена ідентичні їх діям. У ракетній техніці Радянського Союзу серед таких були дві беззаперечні постаті, обидва — Головні конструктори: *Сергій Павлович Корольов* та *Михайло Кузьмич Янгель*. Наукова й технічна конкуренція між ними, творче змагання їхніх ідей дозволило тій державі водночас отримувати як новітні зразки озброєнь, так і нові, космічні технології. Проте звитяги цих двох корифеїв ракетної ери були б не такими визначними, коли б поруч з ними не було таких особистостей, як їх перший заступник, "правиця", природжений дослідник *Будник Василь Сергійович*.

24 червня 2013 року виповнилося 100 років з дня народження славного сина України, патріарха династії Будників-ракетників, почесного громадянина міста Дніпропетровська Василя Сергійовича Будника.

Усе своє свідоме життя Василь Будник присвятив служінню рідному народові, розбудові й примноженню його ракетно-космічного потенціалу, створенню наукової школи оптимального проектування ракетно-космічних систем. Серед його учнів — чотири доктори наук, 15 кандидатів наук. Він був одним із засновників фізико-технічного факультету Дніпропетровського державного (нині — національного) університету України, ініціатором створення Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України. Академік наук НАН України, професор, заслужений діяч науки і техніки України, Герой Соціалістичної Праці, Василь Сергійович Будник до останніх днів свого життя плекав розвиток свого улюбленого дітища — ракетну науку й техніку.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:
Народився 1913 р. в райцентрі Семенівка Чернігівської області, в сім'ї дільничного агроному. Батько мій, син сільськогосподарського фельдшера, закінчив нижнє сільськогосподарське училище і все життя працював агрономом, до революції — у Земстві, а після революції в системі МСХ.

Василь Будник народився і виріс у багатодітній родині. Його батько, Сергій Васильович Будник, все життя працював сільським агрономом, допоміг усім своїм дітям здобути освіту, підтримував їх у прагненні до нових знань. Життєва наполегливість, творча наснага та педантичність у відстоюванні власних поглядів батька сповна передалася й третьому синові — Василеві.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:
З 1940 до 1946 року працював конструктором, начальником групи в КБ тов. Ілюшина в НДІ-1 МАП. У травні 1945 року від МАП був відряджений до спеціального технічного відрядження в Німеччину, Австрію та Чехословаччину, де пробув до грудня 1946 року.

У 1940 р. Василь Будник закінчив з відзнакою навчання в Московському авіаційному інституті (МАІ) за спеціальності інженер-механік з озброєння літаків. Після цього працював спочатку конструктором, згодом начальником групи в КБ ім. Ілюшина в НДІ-1 МАП. Під час війни 1941—1945 р., Будник працював над удосконаленням озброєння "чорної смерті" — легендарного штурмовика ІЛ-2. Саме йому було надане особисте доручення від головного конструктора, **Сергія Ілюшина**, щодо встановлення на літаку реактивних снарядів. Після успішного випробування ракетної зброї у повітряних боях молодого конструктора одразу ж помітили та запросили на роботу в НДІ реактив-

ного руху, що працював над перспективними розробками, пов'язаними із впровадженням в авіацію ракетної техніки.

Так розпочалася нова епоха у професійній діяльності тридцятирічного Василя, щоб згодом стати метою всього його життя. І посприяло в тому спеціальне технічне відрядження, яке мале місце одразу ж після завершення бойових дій на території Німеччини.

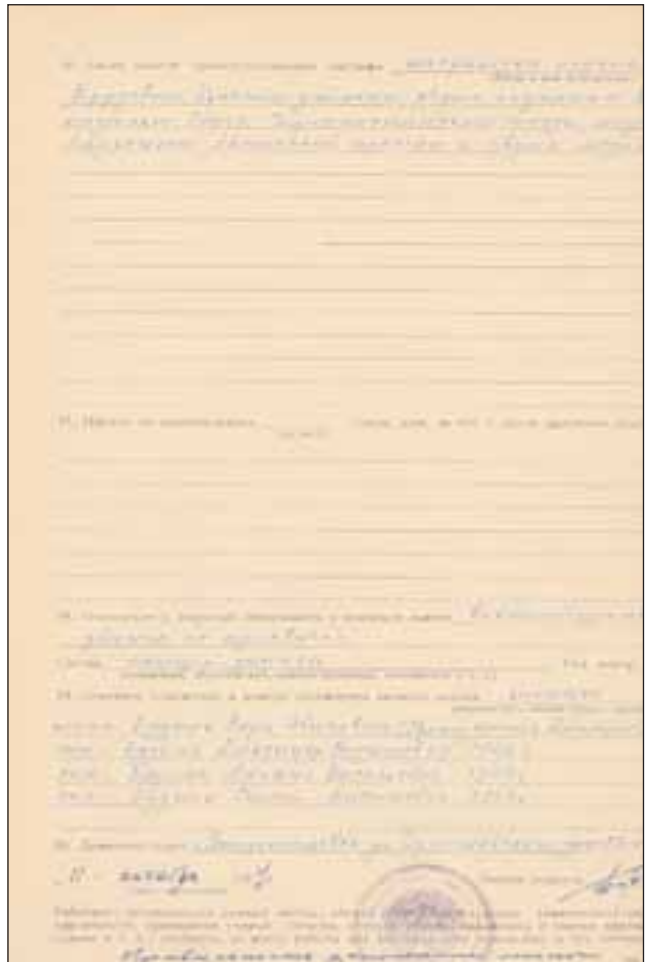
Протягом двадцяти місяців група в складі близько трьохсот провідних фахівців, — інженерів, конструкторів, учених, — збирала по крихах залишки ракетної спадщини **Вернера фон Брауна**, творця німецьких ракет Фау-1, Фау-2, а згодом головного конструктора американських космічних кораблів "Аполло".

Залишків спадщини, бо американці одразу ж збагнули перспективність розвитку ракетної галузі та вивезли в США головного конструктора **Брауна** й увесь його науково-технічний персонал, а також всі готові зразки військової техніки, включно з випробувальним устаткуванням. По крихах збиралися докупити конструкторські креслення трофейної балістичної ракети А-4 (Фау-2), що відіграло свою роль у розпочатку ракетної ери Радянського Союзу.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:
З вересня 1946 року був переведений на роботу в Міністерство Озброєння, спочатку в НДІ-88, в якому пропрацював до 1951 року, а згодом на підприємство п/с 186 в м. Дніпропетровськ.

Будівництво першої вітчизняної ракети Р-1 проводили вітчизняні фахівці, що брали участь у тому спеціальному технічному відрядженні, а загальне керівництво здійснював **Сергій Павлович Корольов**. Ще до взяття ракети Р-1 на озброєння військовими силами у 1950 році було створене в Підмосков'ї Дослідно-конструкторське бюро з розроблен-

№	Дата	Назва	Місце
1	1943	Земства-агрономія, Семенівка	р. Дніпро
2	1943	Земства-агрономія, Семенівка	р. Дніпро
3	1944	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро
4	1945	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро
5	1946	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро
6	1946	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро
7	1946	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро
8	1946	Спеціальне технічне відрядження	р. Дніпро

ня ракет дальньої дії на чолі із **Сергієм Павловичем Корольовим**. Василь Будник став його заступником та одночасно керівником одного із чотирьох відділів, а саме конструкторського бюро. Керований ним підрозділ працював над загальним виглядом, компонованням рушіїв, трубопроводів, приладів, датчиків, паливних ємностей, а також над міцністю та головними частинами ракет.

Після успішного прийняття Р-1 на озброєння, на найвищому рівні управління країною ухвалили рішення про розгортання серійного виробництва таких ракет. Місцем розташування такого виробництва було вибрано місто Дніпропетровськ. Стати Головним конструктором КБ першого ракетного заводу в Україні запропонували Василеві Буднику, з наданням можливостей щодо підбору науково-технічного персоналу.

І Василь Будник блискуче скористався з такої нагоди. Мріючи про самостійну діяльність, маючи бажання втілити власні науково-технічні задуми щодо розробки нових ракетних носіїв, він відібрав чи не найкращих на той час фахівців у галузі ракетного проектування, балістики й двигунобудування. Наполегливість Василя Будника, його громадянська мужність, рішуче відстоювання власних переконань та віра в нову справу допомогли колективу молодого КБ вже за два роки розробити ескізний проект нової ракети, що істотно відрізнялася від Р-1 **С. Корольова** як за компонентами палива, так і системою керування.

Проте для успішного конкурування нового ракетного виробу 8А63 з ракетою КБ **С. Корольова** потрібно було значно збільшити чинне конструкторське бюро, укомплектувати його науково-технічними фахівцями, створити потужну експериментальну базу, мати можливість проводити власну науково-технічну політику. З властивою йому енергійною заповзятістю Василь Будник на початку 1954 р. "пробив" на вищому міністерському рівні рішення про створення самостійного ОКБ-586 (особливого конструкторського бюро із розроблення бойових міжконтинентальних ракет на довгозберігаючих (висококипячих) компонентах палива) в Дніпропетровську. Зокрема, у своїх листах до міністрів Дмитра Устинова (ракетна техніка) та **Вячеслава Малишева** (атомна промисловість) він обґрунтував створення нової структури для забезпечення робіт за новим виробом 8А63: "**Факт зайнятості всіх основних, ще недобудованих площ експериментального виробництва вважаю повністю недопустимим, що гальмує не лише роботи щодо виробу 8А63, проте й усього виробництва заводу №563**".

Проте очолити створену ним нову структуру йому не судилося... На думку **Олександра Макарова** (директора Південмашу в 1961-1986 рр.), московське керівництво довго вагалось щодо призначення головного конструктора ОКБ; щодо В.С. Будника: "**відмінний фахівець, проте він у будь-якому разі буде озиратись на свого наставника С.П. Корольова. Головним же конструктором має стати незалежна людина, що схильна не озиратись на авторитети**". І Головним конструктором ОКБ-586 був призначений **Михайло Кузьмич Янгель**, а Василь Будник став його "правницею" — першим заступником. "**По-людськи можна зрозуміти, що скоїлось на душі у Будника, котрий мріяв про самостійну роботу... Але що міг вдіяти Будник, коли рішення приймалося на найвищому рівні?! Утішало одне: Янгеля прислало тимчасово — організувати розроблення й виробництво нової ракети...**", — так згодом пригадував **О. Макаров**.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:

З 1954 року працюю на підприємстві п/с В-2289 також в м. Дніпропетровськ. З 1954 року, за сумісництвом читаю лекції в Дніпропетровському Державному Університеті.

Опинившись у непростому психологічному та професійному стані, Василь Будник не знітився, а спрямував свою творчу насагу на дальше вдосконалення ракетної техніки, розвиток нових напрямів наукових досліджень і розробок. Для реалізації нових життєвих планів він спочатку приступив до викладання в Дніпропетровському державному університеті (ДДУ) спецкурсу "нова техніка" на фізико-технічному факультеті, одним із ініціаторів створення якого він був ще 1952 р. Згодом став виділяти час і на опрацювання своєї докторської дисертації.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:

У травні 1960 року присуджено науковий ступінь доктора технічних наук.

Його серце все ще належало справі будівництва нових видів ракетної техніки, проте душа вимагала більшого — творчого осмислення накопиченого досвіду з конструювання та проведення фундаментальних наукових космічних досліджень. Можливо, на подальший вибір життєвого шляху Василя Будника вирішальне значення справила й найбільша у світовій історії ракетного будівництва трагедія на Байконурському полігоні в листопаді 1960 року? Трагедія, в якій під час пожежі на випробувальному майданчику живцем згоріло близько 100 людей, серед яких був і Головнокомандуючий ракетними військами стратегічного призначення, маршал артилерії **В. Неделін**? Трагедія, в якій сам В. Будник разом із М. Янгелем залишилися неушкодженими завдяки примхам долі? Трагедія, якої можна було уникнути, на переконання Василя Будника, якби адекватно зреагувати на порушення технологічного циклу робіт і зменшити вагомість людського фактора?

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:

У 1962 р. затверджений у науковому званні професора на кафедрі №1 спецфаку ДДУ. У червні 1964 р. обраний член-кореспондентом АН УРСР.

Наукові здобутки й організаторські здібності Василя Будника не залишили осторонь не тільки освітянське товариство, що надало йому звання професора, але й академічну спільноту, яка обрала його членом-кореспондентом академії наук УРСР за спеціальністю "Механіка". Все це посприяло тому, що наукова, науково-педагогічна діяльність стала захоплювати його все більше й більше. До того ж, позитивний досвід наукового керівництва Будник здобув ще під час роботи в КБ С. Корольова, коли виступив керівником дипломної роботи **Віктора Максєва** — майбутнього Головного конструктора міжконтинентальних ракет для підводних човнів.

Під орудою та у творчій співпраці з **Михайлом Янгелем** Василь Будник ще брав участь у створенні нових, потужніших зразків ракетної техніки. За безпосередньої участі В.С. Будника були розроблені стратегічні ракети середньої дальності, першу у світі міжконтинентальну ракету важкого класу, найпотужнішу бойову ракету із розподіленими головними частинами, рухомий ракетний комплекс на базі твердопаливної ракети, ракету з принципово новим типом старту із шахтної пускової установки. У тому числі, він був одним із головних розробників науково-технічної схеми "мінометного старту", брав активну участь у розв'язанні теоретично-практичного завдання про розділення головних частин балістичної ракети...

Оригінальні фундаментальні підходи до вирішення складних науково-технічних завдань, спрямованих на підвищення точності конструювання ракетної техніки, а також планомірна, копійка наукова, науково-педагогічна, науково-організаційна діяльність посприяли у становленні Василя Будника вже як провідного вченого-фахівця, відомого

мого дослідника у сфері ракетно-космічної техніки. Наприкінці 1967 року Будник В.С. був обраний дійсним членом АН УРСР за спеціальністю "Механіка, машинобудування" та із властивим йому завзяттям поринув у дослідницьку та науково-організаційну діяльність. Зокрема, входить до складу наукових та спеціалізованих учених рад, очолює згодом в АН УРСР секцію наукової ради "Загальна механіка".

Протягом 1962—1971 р. на навколосезонні траєкторії було виведено велику кількість штучних супутників Землі за допомогою ракетних носіїв, створених у дніпропетровському конструкторському бюро М.К. Янгеля. Після того, як 25 жовтня 1971 р. пішов із життя один з "велетнів" ракетно-космічної галузі — *Михайло Кузьмич Янгель*, у В.С. Будника з'явився останній шанс на те, щоб очолити створене за його участі ОКБ-586. Проте, особистий вибір він зробив уже давно на користь науки, що й підтвердили тодішні роздуми директора заводу "Південіаш" **О.М. Макарова**: "*В.С. Будник в останній час не працював над проєктами та конструкторськими розробками. В академічній установі він очолює сектор ракетно-космічної техніки, займався вирішенням теоретичних проблем...*". Тож не дивно, що після негативного вирішення питання "згори" щодо посади Головного конструктора Василь Будник повністю віддався справі створення власної наукової школи у сфері ракетно-космічної техніки. Щоб реалізувати нові життєві плани він звільняється із посади першого заступника Головного конструктора ОКБ-586 і переходить на наукову роботу.

З 1972 року Василь Будник працює заступником керівника Дніпропетровського відділення Інституту механіки АН УРСР, де створює сектор ракетно-космічного спрямування та відділ комплексних досліджень літальних апаратів. Після реорганізації відділення в окремий Інститут технічної механіки АН України (нині — Інститут технічної механіки НАН України та ДКА України) в 1980 р. стає заступником директора Інституту та водночас очолює відділ комплексних досліджень літальних апаратів. Не залишає він і професорсько-викладацької діяльності в університеті, де викладає курс навчальних дисциплін "Конструкція та проектування" на фізико-технічному факультеті.

Із архівної справи академіка НАН України Будника В.С.:

За заслуги в розвитку технічної механіки та підготовці наукових кадрів докторів технічних наук, Василю Буднику 1983 року надано звання заслуженого діяча науки і техніки України.

Василь Будник став видатним ученим-механіком, одним із творців і наукових лідерів принципово нового напрямку в галузі ракетної техніки. Він розв'язав наукові проблеми динаміки руху, статичної і динамічної міцності, надійності конструкцій та інших розділів механіки. Основна наукова діяльність В. Будника була спрямована на створення і вдосконалення теоретичних та експериментальних основ проектування, конструювання та експлуатації ракетних виробів. Під керівництвом В.С. Будника проведено роботи з проектування оптимальних ракетно-космічних систем, математичних моделей рідинних і твердопаливних ракет, створено основні принципи й розрахункові модулі систем автоматичного проектування для етапу проєктно-дослідницьких робіт. Здобуті ним наукові результати знайшли широке застосування в ДКБ "Південне" та інших наукових і проєктно-конструкторських установах.

Результати наукових досліджень, проведених особисто академіком Будником Василем Сергійовичем чи під його

орудою, знайшли відображення у 265 статтях, чотирьох монографіях та 36 винаходах. Увесь цей творчий здобуток В. Будника і заклав підвалини його власної наукової школи — **з оптимального проектування ракетно-космічних систем.**

До останніх днів свого непересічного життя академік Василь Будник не припиняв наукової та громадської діяльності. Зокрема, брав участь у розробленні та обґрунтуванні пропозицій щодо раціонального використання потенціалу й досягнень ракетно-космічної галузі для підвищення її ефективності. На основі апробованих технологій у ракетно-космічній галузі виступав ініціатором розроблення способів і пристроїв, призначених для підвищення ефективності боротьби з наслідками техногенних катастроф. Зокрема, для запобігання високоенергетичним пожежам у місцях видобутку і збереження газу і нафтопродуктів; для гасіння таких пожеж, для запобігання пожежам лісових і степових масивів, а також для гасіння їх.

Чи не останньою шаною при житті, відданою суспільством своєму славетному синові, було удостоєння 2006 р. Василя Будника звання Почесного громадянина міста Дніпропетровська. Міста, яке стало рідним для Василя Сергійовича та його близьких. Міста, яке уславив він своїми виробничими й науковими звитягами. Міста, що завдячує йому своїм бурхливим розквітом через створення ним основ потужної ракетно-космічної галузі України. А він завдячує цьому місту реалізацією всіх своїх життєвих планів! ■

Сергій Бублик,
канд. техн. наук,
старший наук. співр.
Головної астрономічної
обсерваторії НАН України,
м. Київ

Література:

1. Будник В.С. Особова справа академіка НАН України, опис. 646.—Архів НАН України. — 44 с.
2. Заметки на ракетных чертежах/ [Сост. Ю.И. Мошненко]. — К.: Изд. дом "DEMID", 1996. — 232 с.
3. Мелуа А.И. Ракетная техника, космонавтика и артиллерия. Биографии ученых и специалистов. 2 изд., дополн. — СПб.: Изд-во "Гуманистика", 2005. — 1126 с., илл. — С.111-112.
4. Новиков А.В. Академик М.К. Янгель — Главный конструктор ракетно-космических систем // Вісник Дніпропетровського університету. Серія ІФНІТ-2012. — Дніпропетровськ, 2012. — вип. 20. — С.5-11.
5. Платонов В. Макаров. Художественно-документальная биография. К 100-летию со дня рождения А.М. Макарова. — Днепропетровск: Проспект, 2006. — 304 с.
6. Санин Ф.П., Джур Е.А., Кучма Л.Д., Хуторный В.В. Развитие ракетно-космической техники в Украине: [учебник]. —Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2001. — 392 с.
7. Семенов Ю.П. (ред.) Ракетно-космическая корпорация "Энергия" имени С.П. Королева, 1946-1996. — Изд-во: Ракетно-космическая корпорация "Энергия" имени С.П. Королева, 1996. — 671 с.
8. Федоренко И.В. Уроки Байконурской трагедии (К 50-летию катастрофы) // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Історія і філософія науки і техніки". — Дніпропетровськ, 2011. — Вип.ХІХ. — С.76-85.
9. Платонов В.П. Южное созвездие. Книга 1. Главные и Генеральные. — Днепропетровск: Проспект, 2008. — 400 с.